

TÁRCZA.

IGAZGATÓ-VÁLTOZÁS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMBAN.

Az elmúlt év utolsó napjai nagy jelentőségű változásnak voltak tanúi a Magyar Nemzeti Múzeum történetében. *Pulszky* Ferencz, a nagy tudós, megvált igazgatói állásától, melyben huszonöt éven át állott az intézet élén. Az érdemekben megőszült aggastyán, előre haladott korára és egészségi állapotára való tekintetből, maga kérte az igazgatói állástól való fölmentését, megelégedve azzal, hogy mint a könyvtárak és múzeumok országos főfelügyelője, kísérje figyelemmel az intézet ügyeinek folyását. Helyébe ő cs. és ap. királyi felsége *Szalay* Imre vallás- és közoktatásügyi miniszteri tanácsost nevezte ki a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójává.

Pulszky Ferencz távozásával egy eseményekben gazdag, eredményekben páratlan korszak zárul be a Magyar Nemz. Múzeum történetében. Minő jelentősége van az ő nevének e korszak évlapjain, nem szükséges elmondanunk. Érdemei az intézet tudományos és kulturális fejlődése körül számtalanszor voltak méltatva e folyóirat hasábjain, s meg vannak örökítve azokban a nagy eredményekben, melyek az ő korszakához fűződnek s melyek a Magyar Nemzeti Múzeumot az ország első tudományos intézetévé, a hazai tudomány európai színvonalon álló, hatalmas központjává fejlesztették.

A távozó igazgató nagy örökséget hagy maga után. Utódjára vár a feladat, hogy az intézet adminisztrációjának ujjaszervezése által betetőzze *Pulszky* Ferencz művét. Hazánk kulturális ügyeinek vezetői szerencsés érzékkel jártak el az utód megválasztásának kérdésében, midőn választásuk arra a férfiúra esett, a ki, mint a múzeumi ügyek referense a vallás- és közoktatásügyi

miniszteriumban. éveken át legbuzgóbb támogatója volt Pulszky törekvéseinek. Szalay Imre egy széles és sokoldalú hatáskör tapasztalatait hozza magával annak az intézetnek kormányzására, mely felett eddig ő képviselte a kormány végrehajtó és ellenőrző hatalmát. E szélesebb hatáskört önkényl cserélve fel a látszólag szűkebb működési körrel, eleve bizonyosságot tett a felől, minő magas véleménynyel van a Magyar Nemzeti Múzeum tudományos és közművelődési jelentősége felől, s már ez maga is eléggé igazolja azt a reményt, hogy méltó utóda lesz Pulszky Ferencznek, a ki félszázadot meghaladó közpályának legszebb sikereiül azokat a szolgálatokat tekintette, a miket a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatói székén tett a nemzeti művelődésnek.

*

A Magyar Nemzeti Múzeum tisztikara 1894 december 31-én vett búcsut Pulszky Ferencztől, s ugyanekkor ment véghez az új igazgató, Szalay Imre beigtatása.

A keltős ünnepély a múzeumi könyvtár Széchenyi-termében folyt le, hol a tisztviselők teljes számban egybegyűlve, élükön Frivaldszky János igazgató-örrel, fogadták az együtt belépő régi és új igazgatót.

Tóth Árpád múzeumi titkár felolvasta a Pulszky Ferencz nyugdíjaztatásáról szóló miniszteri leiratot, mely következőké hangzik:

Vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minister. 2639. eln. szám.

Méltóságos Pulszky Ferencz urnak, a magyar nemzeti múzeum igazgatójának.

Ő cs. és ap. királyi Felsege folyó évi december hó 19-én Bécsben kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy Méltóságod jelenlegi ötezer frtnyi évi fizetésével és a természetbeni lakás meghagyásával állandó nyugalomba helyeztessék és Méltóságodnak ezen alkalomból kiváló érdemeiért legfelső elismerése nyilváníttassék.

Midőn a királyi kegy e magas nyilvánulásáról Méltóságodat értesitem, egyuttal a magam részéről is meleg köszönetemet és elismerésemet fejezem ki Méltóságodnak érdemdus és kimagasló szolgálataiért, a melyeket a magyar nemzeti múzeum körül szerzett.

Méltóságod távozása által egy ür marad, a melyet betölteni nem lehet, mert Méltóságod azon legkiválóbb férfiak közé tartozik, a kik Magyarország újabb történetében döntő szerepet vittek.

A nemzeti múzeum 1869 előtt tulajdonképen az össze-vissza vásárolt és összehalmozott régiségek egy halmaza volt, a melyet Méltóságodnak kellett rendeznie és szervezni úgy, hogy a múzeumból nemcsak egy magyar, hanem egy elsőrendű tudományos intézet lehessen.

És Méltóságod ezen célját elérte, mert oly férfiakat gyűjtött maga körül mint tisztviselőket, a kik elsőrendű szakférfiak és tudományos képzettségük által külföldön is ismeretesek voltak. Ma a nemzeti múzeum egy világhírű mümtézet és Méltóságod azon kapocs vala, a mely a külföldi tudományossággal összekötötte a magyart. Méltóságod közbenjárására vették meg a herczeg Lobkovitz-féle ásványgyűjteményt és a dr. Weiss-féle ásványgyűjteményt. A múzeumi könyvtárhoz olvasótermet csatolt és minden osztályt szakkönyvtárral látott el. Méltóságod alatt folyt serényen a római feliratok, kövek stb. gyűjtése. Méltóságod vetette meg a mai híres családi levéltárak gyűjteményének alapját. Az ősrégészeti gyűjtemény Méltóságod alatt kezdetett meg és most Európában az északi gyűjtemények után az elsőrangú. A római köemlékek táráat oly gazdaggá tette, hogy az Alpeseken innen, egy-két francia gyűjteményt kivéve, alig akad párja. Az éremtárt 14 év alatt rendezte és lajstromoztatta rendkívüli munkakerők igénybevételével.

Egyik legkiválóbb érdeme Méltóságodnak az Esterházy-képtár megszerzése, a melynek eleinte Méltóságod volt fizetéstelen igazgatója. Később szétválasztotta ezt a képtárt a múzeumtól, a melyet modern képtárrá, a másikat pedig régi festmények képtárává alakított át. Tisztán Méltóságod érdeme, hogy az iparmúzeum megalkottatott, a melyet a South-Kensington múzeum mintájára tervezett. Méltóságod szervezte azonkívül a nemzeti múzeum könyvtári osztályának keretében a hirlapkönyvtárt.

Mindezek az alkotások csak felületesen vázolják azon kiváló tevékenységet, a melyet Méltóságod a nemzeti múzeum és az ország szépművészeti és archeologiai érdekeinek istápolása végett kifejtett; jóval több hirt és fényt hozott Méltóságod a múzeumra az által, hogy azt személyes összeköttetései révén és ismert nagy tudománya és bámulatos sokoldalúsága által európai culturintézményné tette.

Méltóságod hervadhatlan érdemeket szerzett magának minden téren és méltán megvárhatja, hogy nemzetünk hálás legyen Méltóságod iránt.

Méltóságod kérése folytán most megszakad azon hivatalos kapocs, a mely Méltóságodat a magyar nemzeti múzeumhoz kötötte, de bizton hiszem és reméllem, hogy Méltóságod a jövőben is melegen érdeklődni fog kiváló alkotása iránt, és én különösen örülök, hogy Méltóságod kiváló tehetségét ezentul is értékesíthetem, a Magyarországon létező vagy létesítendő közhasználatra szánt gyűjtemények és könyvtárak országos főfelügyelőjének tisztében, a melynek ő cs. és ap. kir. Felsége 1874-ben Méltóságodat legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Midőn Méltóságodat a magyar nemzeti múzeum igazgatói állása alól ezennel felmentem, egyuttal van szerencsém Méltóságodat értesíteni, hogy fizetésének egyidejűleg történt beszüntetése mellett ötezer forintnyi évi nyugdíját a IX. ker. m. kir. állampénztárnál a szokott módozatok mellett kiutalványoztam.

Egyszersmind felkérem Méltóságodat, hogy a kezei közt levő hivatalos iratokat, tárgyakat, pénzeket, a nemzeti múzeum levéltárait, szóval a nemzeti múzeumot érdeklő minden dolgot hivatalbeli utódjának, Szalay Imre volt kebelbeli ministeri tanácsosnak legezélszerűben kettős párban kiállított átadási, illetőleg átvételi okmány kicserélése mellett, átadni sziveskedjék.

Fogadja Méltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.
Budapest, 1894. december hó 31.

br. Eötvös Lóránt s. k.

Frivaldszky János igazgató-őr a következő beszédet intézte ezután Pulszky Ferenczhez:

Méltóságos igazgató úr! Méltóságodnak saját óhajtására a megérdemlett nyugalomba való helyezése mindnyájunknak szomorú tudomásul szolgál. Méltóságod bölcs vezetése alatt nemzeti intézetünk nemcsak virágzásnak indult, hanem az magas fokra emelkedett, miért is nemcsak mi, hanem az egész ország nagy elismeréssel és hálával tartozik Méltóságodnak. Fájdalmas szívvel búcsúzunk el, mert Méltóságodban nemcsak bölcs vezetőnket veszítjük, hanem oly igazgatót is, ki folyvást jó indulattal és legjobb szívvel viseltetett irántunk. Tartsa meg Méltóságodat a mindenható isten még jó erőben és egészségben s kérjük, hogy bennünket ezentúl is szíves emlékezetére méltatni kegyeskedjék.

A beszédre Pulszky Ferencz röviden, meghatott hangon válaszolt. Utalt arra, hogy a múzeum fejlesztésében nem csupán neki, de az intézet tisztikarának is nagy része van, mely tudományos képzettségének és lelkes ügybuzgalmának egész erejével támogatta őt az intézet érdekeinek előmozdításában. E támogatásért köszönetet mondva, kérte a tisztviselőket, tartsák meg őt ezentúl is jó emlékülükben.

Ezután Szalay Imre, az új igazgató, fogadta a tisztelgéseket s vette át a Nemzeti Múzeum vezetését.

A titkár felolvasta a Szalay Imre kinevezését tartalmazó leiratot, melynek szövege a következő:

Vallás- és közoktatásügyi magyar kir. minister. 2640. eln. sz.
Méltóságos Szalay Imre kebelbeli ministeri tanácsos urnak.

Ő császári és apostoli Királyi Felsége folyó évi december hó 26-án Bécsben kelt legfelsőbb elhatározásával Méltóságodat a magyar nemzeti múzeum igazgatójává legkegyelmesebben kinevezni méltóztatott.

Midőn ennek folytán Méltóságodat a vezetésem alatt álló vallás- és közoktatásügyi ministeriumban elfoglalt ministeri tanácsosi állása alól a folyó év végével felmentem, egyúttal meleg köszönetemet és elismerésemet fejezem ki Méltóságodnak azon kiváló szolgálataiért, a melyeket különböző minőségben ministeri tárczám körében kifejtett és a melyek biztosítékot nyújtanak nekem arra nézve,

hogy Méltóságod új hivatalában is hasonló odaadással és buzgalommal fog működni, mint eddig.

Egyuttal értesítem Méltóságodat, hogy a nemzeti múzeum igazgatói állásával Méltóságod rangsorozatához képest ötezer forint évi fizetés és, minthogy nyugalomba vonult hivatali előde továbbra is a nemzeti múzeumban birt természetbeni lakásban megmarad, évi ezer forintnyi lakpénz van egybekapcsolva, a mely illetményeket hivatalos esküjének átvétele után a m. kir. állampénztárnál fogom jövő évi január hó 1-étől kezdve folyósítani.

Végre felkérem Méltóságodat, hogy a nemzeti múzeum volt igazgatójától az ennek kezei között levő hivatalos iratokat, tárgyakat és pénzeket, továbbá a nemzeti múzeum leltárait, szóval a magyar nemzeti múzeumot érdeklő minden dolgot, legczélszerűbben kettős párban kiállított átadási, illetőleg átvételi okmány kicserélése mellett, átvenni és erről nekem jelentést tenni sziveskedjék.

Budapesten, 1894. évi december hó 31-én.

b. Eötvös Lóránt s. k.

Erre ismét Frivaldszky János igazgató-őr lépett elő s a következő beszéddel üdvözölte az új igazgatót :

Méltóságos igazgató úr! Örömmel üdvözöljük Méltóságodat, mint ő felsége a király által legkegyelmesebben kinevezett új igazgatónkat. Méltóságod nem egészen ujoncz intézetünknel, mert előbbi díszes állásában alkalma volt velünk gyakrabban érintkezni, miért is bizonyára jobban fogja magát az új állásában tájékozni, mintha idegen neveztetett volna ki az intézet vezetésére. Ismerjük egyszersmind Méltóságodnak intézetünk iránti jó hajlamát s jó akaratát, miért is reméljük, hogy bölcs vezetése alatt mindnyájunk közreműködésével a Nemzeti Múzeum felvirágozása és előmenetele továbbra is a már megindult jó uton fog haladni. Ajánljuk magunkat Méltóságod szives jóindulatába és figyelmébe.

A beszédet zajos éljenzés követte, melynek csillapulta után Szalay Imre igazgató a következő beszédet intézte az egybegyűltekhez :

Tisztelt uraim! Régi ismerősök, régi mnnkatársuk áll ma érthető elfogultsággal itt önök előtt; mert bár eddigi hivatali működésem legszebb jutalmát ez állás elnyerésében látom, a melyre felséges urunk és királyunk legmagasabb kegyelme, miniszterem bizalma helyezt, mélyen érzem feladatam súlyát, most, a midőn nagynevű tudós elődömnök — én annak törpe epigonja — örökébe lépek.

Pulszky Ferencz, a ki a magyar Nemzeti Múzeumot a jelenkor tudományos magaslatán álló közművelődési intézetté fejlesztette, kijelölte egyszersmind a haladás utját is.

Kövessük ez utat továbbra, törekedjünk válllvetve, hogy ez intézet nemzeti kulturánk emelése és népszerűsítése által minél töké-

letesebben feleljen meg rendeltetésének; őrizzük gondosan nemzetünknek abban lerakott kincseit és küzdjünk lankadatlanul az immár életszükségletté vált újabb múzeumi épületek létesítése mellett. A múzeum vezetésében elkerülhetetlen rend és fegyelem az intézetben ápolt tudományszakok szabad művelését, fejlődését ne korlátozza. Az egyes osztályok vezetői szakszerű intézkedésükben szabadon, de saját felelősségükre járjanak el, épugy, mint a hogy az intézet egyöntetű vezetése körül a fegyelem és rendért engem illet a felelősség.

E rövid pár szóban egybefoglalt programmom megvalósítására kérem hathatós támogatásukat, s kérem, — a mire érzem, hivatali működésem közben vajmi sokszor lesz szükségem — fogatkozásaimmal szemben szíves elnézésüket.

Lelkes éljenzés hangzott fel az új igazgató beszédére, a ki ezután Pulszky Ferenczhez fordulva, a következőleg folytatta:

Te pedig, tudományos életünk ősz bajnoka, kölcsönözd nagy neved fényét továbbra is ez intézetnek, hisz mint a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője, ezentul is te maradsz annak főgon-
dozója.

Te, kinek a múzeumi tisztviselők második családját képezték, fogadj kérelek szívesen engem is e család tagjául, támogass bennünket mély bölcseséggel, kimeríthetetlen tudományod tárházával, bő tapasztalataiddal, hogy a tudomány fejlesztésének általad előírt útján haladhassunk.

Leljed ezentul is örömdöt az intézetben, lakjál annak falai között teljesen helyreállott egészségben minél tovább, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum művelődést terjesztő tevékenységének még számos éveig szemtanuja lehess.

Az új igazgató végül Frivaldszkyhoz s a tisztikarhoz fordulva, így fejezte be szavait:

Neked pedig, tisztelt barátom Frivaldszky János, csekély érdemeimet messze tulbecsülő meleg üdvözlő szavaidért halás köszönetet mondva, ajánlom magamat, tisztelt uraim, további szíves barátságukba és hajlamukba.

A beszédet a tisztviselői kar lelkesen megéljenezte, mire az új igazgató mindegyikkel barátságosan kezét fogott s ezzel a tisztelgés véget ért.

*

A Magyar Nemzeti Múzeum új igazgatója, *Szalay Imre* 1846 november 8-án Bécsben született. Atyja Szalay Ágoston udvari tanácsos, a jeles történetbuvár és régiséggyűjtő († 1877.) volt. Középiskolai tanulmányait Győrött és Sopronban, a szt.-benedekrendiek vezetése alatt, jogi tanulmányait a budapesti tud. egyetemen végezte, s 1870-ben köz- és váltó-ügyvédi oklevelet nyert. Államszolgálatát a királyi táblánál kezdte meg, hova

1868 október 5-én lépett mint joggyakornok. De már 1869. június 9-én, segédfogalmazói minőségben, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz ment át: 1871 január 28-án fogalmazóvá nevezetett ki, 1875 július 24-én min. titkári czímet és jelleget nyert, 1876 július 25-én valóságos titkár, 1877-ben az elnöki osztály vezetője, 1880 június 24-én osztálytanácsos lett. Trefort Ágoston 1883-ban a művészeti és emberbaráti ügyek igazgatására külön ügyosztályt állítván fel, ennek élére őt állította. Ez állásban vezetése alá tartoztak az összes közművelődési országos intézetek, úgymint a Magyar Nemzeti Múzeum, az Országos Képtár és a Történeti Arczképcsarnok, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, a Műemlékek Országos Bizottsága, a Technológiai Iparmúzeum és a képzőművészetek tanítására szolgáló ipariskolák, melyek nagy része, nevezetesen a Strobl-féle szobrászati iskola és műterem, a Lotz-féle festészeti iskola, az ő fáradozásainak köszönhetőek létrejöttük. Mint a múzeumi ügyek referense, sokat tett ez intézet fejlesztése érdekében. A természettudományi osztályok működését laboratóriumok létesítésével mozdította elő, s a múzeum madártani osztályával kapcsolatosan ornithologiai megfigyelő központot szervezett az intézetben; a néprajzi osztály és a növénytár kitelepítése és kibővítése is az ő hivataloskodása idejére esik.

Mint e nagy fontosságú ügyosztály vezetője, már 1889. december 29-én megkapta a miniszteri tanácsosi czímet és jelleget, 1891 május 28-án pedig valóságos miniszteri tanácsossá nevezetett ki. A kereskedelmi m. kir. miniszter, mint az 1896. évi ezredéves országos kiállítás elnöke, 1894 október havában a kiállítás történelmi főcsoportjának igazgatójává nevezte ki, mely állásában az ezredéves kiállítás igazgatójával egyenrangú állást foglal el, és az igazgatóságnak — bár külön és független hatáskörrel — kiegészítő tagja. A Magyar Iparművészeti Társulat 1891-ben alelnökévé választotta; a Képzőművészeti Társaságban mint választmányi tag foglal helyet. Az iparművészet terén irodalmi működést is fejtett ki, melynek főbb termékei: Szalay Ágoston régiséggyűjteményének ismertetése, (Századok, 1877.) A művészi ipar az országos tárlaton, (Művészi Ipar, 1886.) A XIII. Leo pápának szánt magyarországi ajándékok tárlata, (U. ott. 1887.) Lucien Magne, L'art dans l'habitation moderne, könyvism: (U. ott. 1887.) Felsőausztriai hagymás tálak az iparművészeti múzeumban, (U. ott. 1889.) A XIV. és XV. századi ötvösség két remeke. (U. ott. 1893. és külön kiadásban is). Végül a Magyar Nemzeti Múzeumról az 1888-iki brüsszeli nemzetközi kiállítás alkalmából magyar, német és francia nyelven megjelent, 24 műmellékletet tartalmazó nagy díszalbumhoz ő írta meg az intézet történetét tárgyaló bevezetést.